

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ І СЕРЕДНІХ ВІКІВ**

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

**збірник наукових праць з проблем
давньої і середньовічної історії та етнології**

ВИПУСК 2

**Ужгород
Поліграфцентр «Ліра»
2008**

Редакційна колегія:

Вегеш М.М., д.і.н., проф.
Данилюк Д.Д., д.і.н., проф.
Зан М.П., к.і.н., доц.
Котигорошко В.Г., д.і.н., проф.
Ліхтей І.М., к.і.н., доц.
Мандрик І.О., д.і.н., проф.
Матьовка М.П., д.і.н., проф.
Тиводар М.П., д.і.н., проф.
Федака С.Д., д.і.н., проф.

Рецензенти:

Вовканич І.І., д.і.н., проф.
Король І.Ф., д.і.н., проф.

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (протокол №3 від 27 листопада 2008 р.)

Автори статей несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, цитат, дат, географічних назв, власних імен та інших відомостей

В оформленні використано репродукцію ліногравюри «Князь Лаборець» народного художника України Василя Скакандія

© Кафедра історії Стародавнього світу
і Середніх віків УжНУ, 2008
© Автори статей, 2008
© Ліхтей І.М., упорядкування, 2008
© Поліграфцентр «Ліра», 2008

ЗМІСТ

ДАВНЯ Й СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ

- Вячеслав Котигорошко.* РИМСКИЕ ИМПОРТЫ
В ВЕРХНЕМ ПОТИСЬЕ I В. Н.Э. 4
- Павло Пеняк.* ГУННИ В ТИСО-ДУНАЙСЬКОМУ БАСЕЙНІ..... 15
- Гор Прохненко.* ЧОРНІ УГРИ ТА СЛОВ'ЯНИ
ВЕРХНЬОГО ПОТИСЬЯ (до питання про конфлікти і мирні зв'язки)... 23
- Гор Ліхтей.* БОРОТЬБА ЧЕСЬКОГО КОРОЛЯ ВАЦЛАВА II
ЗА ГЕГЕМОНІЮ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ (1301-1305) 46

ЕТНОЛОГІЯ

- Михайло Тиводар.* ЕТНІЧНІ ПРОЦЕСИ В ЗАКАРПАТТІ
XIX – ПОЧАТКУ ХХІ ст. 69
- Василь Коцан.* ПОХОРОННІ ОБРЯДИ ТА ЗВИЧАЇ НА ІРШАВЩИНІ
КІНЦЯ ХІХ –ПОЧАТКУ ХХ ст. (на прикладі сіл Осій, Білки,
Великий Раковець, Малий Раковець, Нижнє Болотнє, Заболотнє)..... 95
- Сергій Сенько.* З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ КОВАЛЬСТВА
НА ЗАКАРПАТТІ..... 114
- Михайло Зан.* ЕТНОМОВНІ АСИМІЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНСЬКІЙ ГРОМАДІ РУМУНСЬКОЇ МАРАМОРОЩИНИ
(за матеріалами польових етнологічних досліджень) 122
- Павло Леньо.* «МІСЦЯ ПАМ'ЯТІ» ТА ІДЕНТИЧНІСТЬ:
ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ 145

РЕЦЕНЗІЇ

- Гор Ліхтей.* ЧОПИК-МИКУНДА I.
ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА СЕЛА ТЕРЕБЛЯ..... 153

РЕЦЕНЗІЇ

ЧОПИК-МИКУНДА І. ІСТОРІЯ І КУЛЬТУРА СЕЛА ТЕРЕБЛЯ. – Мукачево: «Карпатська вежа», 2008. – 200 с.

Книга Івана Чопика-Микунди є справді на часі, позаяк упродовж останніх років в Україні зростає інтерес до вивчення історії окремих населених пунктів. Її автор – випускник історичного факультету УжНУ. Він спеціалізувався по кафедрі історії Стародавнього світу і Середніх віків, де під керівництвом професора Михайла Тиводара виконав дипломну роботу «Історико-етнографічне дослідження села Теремля Тячівського району середини ХІХ – ХХ ст.», яку успішно захистив у 2007 р. Зібраний за роки навчання в університеті матеріал і послужив основою для написання книги.

Рецензоване видання є, по суті, спробою систематизувати й узагальнити різноплановий матеріал, що стосується історії, господарської діяльності, матеріальної та звичаєво-обрядової культури жителів села Теремля середини ХІХ – ХХ ст. Не секрет, що нині серед краєзнавчої літератури зримо виділяються праці, присвячені історії міст і сіл Закарпаття. І це попри те, що існують два ґрунтовні томи «Історія міст і сіл Української РСР. Закарпатська область»: перший видано в 1969 р. українською мовою, а другий, російськомовний, перероблений і доповнений, – у 1982 р.

Вдалою є структура книги. Виклад матеріалу, відповідно до проблематики, згруповано в чотири розділи. Суттєвим доповненням є фотододатки (с. 95-106). Тут розміщено світлини церкви св. Миколи Чудотворця (у квітні 1966 р., через заборону 1949 р. греко-католицької конфесії, її розібрали), церкви Вознесіння Господнього (нині вона Преображенська), центральної частини села, обеліску Слави воїнам-добровольцям, який стоїть біля сільради (збудована на місці зруйнованої церкви), школи, самих теремлянців – у традиційному народному одязі тощо. Доцільно було б подати і фотографію видатного письменника Андрія Патруса-Карпатського (1917-1080), який народився в Теремлі.

У першому розділі «Село: основні сторінки історії» розглядаються версії щодо походження назви села Теремля, подається опис його урочищ, простежуються основні етапи історії цього населеного пункту від найдавніших часів до сьогодення. Як відомо, перша письмова згадка про село датується 1389 р. На той час воно входило до складу Мараморського комітату. При цьому автор робить екскурс у минуле не лише Теремлі, але

й акцентує увагу на подіях, що відбувалися в цьому регіоні значно раніше. Він припускає, що оскільки в селі традиційно добували сіль, то появу тут поселенців можна пов'язати з найдавнішою згадкою про соляні копальні, яку знаходимо у Фульдських анналах під 892 р.

У другому розділі «Традиційне господарство і матеріальна культура» дослідник розглядає традиційне господарство та знаряддя праці тереблянців, будівництво житла та його внутрішній інтер'єр, описує процес виготовлення домотканого полотна і народних ткацьких виробів і т.ін. Цікавим є матеріал про чоловіче і жіноче вбрання тереблянців.

Третій розділ висвітлює питання сім'ї та сімейного побуту тереблянців. Тут автор простежує національну структуру сім'ї, її кількісний склад та основні функції, а також сімейні свята, обряди і звичаї, пов'язані з одруженням, народженням дитини, смертю людини.

Четвертий розділ присвячено календарним святкам і обрядам господарського року, які І.Чопик-Микунда ділить на три цикли: зимовий, весняний і літньо-осінній. Кульмінаційним моментом зимового циклу календарних свят є Різдво Христове, відзначенню якого автор приділяє найбільше уваги, розповідає про обряд колядування, пише про виготовлення таких супровідних його елементів, як зірка, вертеп і бетлегем. Можна було б простежити, як саме відбувається вертепне чи бетлегемне дійство у Терєблі та чи існують особливості у його проведенні, порівняно з сусідніми селами. Головним святом весняного циклу по праву вважається Великдень, найважливішим обрядово-звичаєвим елементом якого є святковий хліб – паска. У зв'язку з цим автор детально простежує процес її випікання й освячення. При розповіді про день св. Юрія (6 травня) доцільно було б з'ясувати, чому в Терєблі саме тоді поливаються водою. Адже в багатьох селах Закарпаття молодь зазвичай поливається на перший чи другий день Великодня. Завершує розділ опис літньо-осіннього циклу свят і обрядів, найбільш цікавим серед яких є Різдво Івана Хрестителя. За народними повір'ями, у ніч напередодні цього свята (з 6 на 7 липня) стаються всілякі дива, пов'язані з цвітом папороті.

Книга Івана Чопика-Микунди заповнює ще одну серйозну прогалину в історико-етнографічному вивченні населених пунктів нашого краю. Вона є добрим заділом для подальшої роботи, зокрема для поглибленого дослідження історії села Терєбля із залученням архівних документів. Сподіваємося, що молодий автор справитися з цим завданням і порадує краєзнавців новим, доопрацьованим виданням книги про минуле й сьогодення Терєблі.

Ігор Ліхтей
(м. Ужгород)